

## Asia C-387/20

**Unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 98 artiklan 1 kohdan mukainen  
ennakkoratkaisupyynnön tiivistelmä****Jättämispäivä:**

12.8.2020

**Ennakkoratkaisupyynnön esittänyt viranomainen:**

Notariusz w Krapkowicach Justyna Gawlica - Krapkowice (Polska)  
(notaari Justyna Gawlica, Krapkowice, Puola)

**Ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevan päätöksen tekemispäivä:**

3.8.2020

**Valittaja:**

OKR

**Pääasian kohde\***

Pääasiassa on kyse valituksesta, joka koskee Puolassa toimivan notaarin kieltäytymistä notaarin toimenpiteen suorittamisesta eli laatimasta Ukrainan kansalaisen nimissä notaarin vahvistamaa testamenttia, johon sisältyy lauseke Ukrainan lain valinnasta ja jolla muutetaan Ukrainan lainsäädännön mukaista perimysjärjestystä.

**Ennakkoratkaisupyynnön kohde ja oikeudellinen perusta**

Ennakkoratkaisua pyytänyt viranomainen esittää kaksi kysymystä, joista toinen sisältää useita alakysymyksiä. Ensimmäisellä kysymyksellä halutaan selvittää, ulottuuko asetuksen N:o 650/2012 22 artiklan, jossa annetaan testamentintekijälle oikeus valita kotimaansa laki hänen perimyksensä kokonaisuudessaan sovellettavaksi laiksi, soveltamisala myös henkilöön, joka on kolmannen maan kansalainen. Toinen kysymys koskee – mikäli jäsenvaltion ja kolmannen maan välillä on voimassa kahdensivlinen sopimus, jossa ei tosin säännellä lain valintaan

\* Kääntäjän huomautus: Tässä tapauksessa ennakkoratkaisua pyytänyt viranomainen ei ole tuomioistuin. Ks. tutkittavaksi ottamisen perustelut alkup. asiakirjan 15–25 kohdassa ja tämän tiivistelmän 10–13 kohdassa.

liittyviä seikkoja mutta määritellään sovellettava laki – mainitun sopimuksen ja asetuksen N:o 650/2012 välisen suhteen määrittelyä ja näiden oikeussääntöjen välisen hierarkian vaikutusta lain valintamahdollisuuteen asetuksen N:o 650/2012 22 artiklan, luettuna yhdessä saman asetuksen 75 artiklan kanssa, nojalla.

### **Ennakkoratkaisukysymykset**

1) Onko [asetuksen N:o 650/2012] 22 artiklaa tulkittava siten, että myös henkilöllä, joka ei ole Euroopan unionin kansalainen, on oikeus valita kotimaansa laki hänen perimyksensä kokonaisuudessaan sovellettavaksi laiksi?

2) Onko asetuksen N:o 650/2012 75 artiklaa, luettuna yhdessä saman asetuksen 22 artiklan kanssa, tulkittava siten, että kun jäsenvaltion ja kolmannen maan välillä tehdyssä kahdenvälisessä sopimuksessa ei säännellä perintöasioissa sovellettavan lain valintaa mutta määritellään perintöasioissa sovellettava laki, tällaisen kolmannen maan kansalainen, joka asuu jäsenvaltiossa, jota kyseinen kahdenvälinen sopimus sitoo, voi valita sovellettavan lain?

Ja erityisesti:

- onko kolmannen maan kanssa tehdyssä kahdenvälisessä sopimuksessa nimenomaisesti suljettava pois tietyn lain valinta eikä pelkästään säänneltävä perintöstatuuttia käyttäen objektiivisia liittymäperusteita, jotta voitaisiin katsoa, että sopimuksen määräyksillä on etusija asetuksen N:o 650/2012 22 artiklaan nähden?

- onko vapaus valita perintölaki ja yhtenäistää sovellettava laki suorittamalla lain valinta – ainakin unionin lainsäätäjän asetuksen N:o 650/2012 22 artiklassa määrittelemissä rajoissa – periaate, joka on Euroopan unionissa siviili- ja kauppaoikeudellisissa asioissa tapahtuvan oikeudellisen yhteistyön taustalla ja jota ei voida ohittaa edes silloin, kun sovelletaan asetukseen N:o 650/2012 nähden ensisijaisia, kolmansien maiden kanssa tehtyjä kahdenvälisiä sopimuksia?

### **Unionin oikeussäännöt, joihin viitataan**

SEUT 81 artiklan 2 kohdan c alakohta

Toimivallasta, sovellettavasta laista, päätösten tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta sekä virallisten asiakirjojen hyväksymisestä ja täytäntöönpanosta perintöasioissa sekä eurooppalaisen perintötodistuksen käyttöönotosta 4.7.2012 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) N:o 650/2012 (jäljempänä asetus) johdanto-osan 38 perustelukappale sekä 22 ja 75 artikla

## Kansalliset oikeussäännöt, joihin viitataan

Puolan tasavallan 2.4.1997 päivätyn perustuslain (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r, jäljempänä Puolan perustuslaki) 45 §:n 1 momentti ja 176 §:n 1 momentti

Keskinäisestä oikeusavusta ja oikeussuhteista siviili- ja rikosasioissa 24.5.1993 tehdyn Puolan ja Ukrainan yleissopimuksen (Umowa polsko-ukraińska z dnia 24 maja 1993 r. o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych, jäljempänä Puolan ja Ukrainan välinen sopimus) 37 §

Notaareista 14.2.1991 annetun lain (Ustawa z 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie, jäljempänä notaarilaki) 81, 82 ja 83 §

## Yhteenveto tosiseikoista ja menettelystä pääasiassa

- 1 Puolassa asuva Ukrainan kansalainen OKR on Puolassa sijaitsevan asunnon yhteisomistaja. Hän pyysi Puolassa toimivaa notaaria laatimaan notaarin vahvistaman testamentin, jossa valitaan sovellettavaksi laiksi Ukrainan laki ja jolla tehdään muutoksia tämän lain mukaiseen perimysjärjestykseen.
- 2 Notari kieltäytyi 10.7.2020 laatimasta notaarin vahvistamaa asiakirjaa, koska katsoi, että Ukrainan lain valitseminen testamentissa olisi lainvastaista.
- 3 OKR jätti valituksen ennakkoratkaisua pyytäneelle viranomaiselle.

## Pääasian asianosaisten keskeiset perustelut

- 4 Notari perustelee kieltäytymistään notaarin toimenpiteen suorittamisesta viittaamalla ennen kaikkea asetuksen henkilölliseen soveltamisalaan liittyvään ulottuvuuteen. Notari vetoaa tässä yhteydessä määräykseen, jonka Sąd Okręgowy w Opolu (Opolen alueellinen tuomioistuin, Puola) on antanut 28.2.2020 valitusasiassa, jossa tosiseikat olivat samankaltaiset ja jossa mainittu tuomioistuin katsoi, että asetuksen 22 artiklan nojalla vain Euroopan unionin jäsenvaltion kansalainen voi valita, minkä valtion lakia hänen perimyksensä kokonaisuudessaan sovelletaan. Se, että asetusta ei voida soveltaa kolmansien maiden kansalaisiin, käy notaarin mukaan ilmi myös asetuksen johdanto-osan 38 perustelukappaleen ensimmäisestä virkkeestä, jossa puhutaan unionin kansalaisten valintaoikeudesta, sekä SEUT 81 artiklan 2 kohdan c alakohdasta, joka on asetuksen antamisen oikeudellinen perusta ja jonka mukaan asetusta on toimenpide, jolla pyritään varmistamaan lainvalintaa ja tuomioistuimen toimivaltaa koskevien sääntöjen yhteensopivuus jäsenvaltioissa.
- 5 Toiseksi notari kiinnittää huomiota asetuksen 75 artiklaan perustuvaan jäsenvaltioiden ja kolmansien maiden välillä tehtyjen kahdenvälisten sopimusten ensisijaisuuteen asetukseen nähden. Puolan ja Ukrainan välisessä sopimuksessa ei

määrätä mahdollisuudesta valita perintöasioissa sovellettava laki. Kyseisen sopimuksen 37 §:ssä määrätään perintöasioissa sovellettavasta laista siten, että valittajaan sovelletaan irtainta omaisuutta koskevissa perintöasioissa Ukrainan lakia sen maan lakina, jonka kansalainen hän on (1 momentti), kun taas kiinteää omaisuutta koskevissa perintöasioissa sovelletaan sen sopimusvaltion lakia, jossa tämä omaisuus sijaitsee (2 momentti). Sovellettavan lain sääntely ei täten ole luonteeltaan tahdonvaltaista.

- 6 OKR väittää 28.7.2020 jättämässään valituksessa, että asetuksen 22 ja 75 artiklaa on tulkittu virheellisesti.
- 7 Asetuksen 22 artiklan osalta valittaja viittaa tämän säännöksen sanamuotoon, jonka mukaan ”henkilö” voi valita kotimaansa lain perintöasioissa sovellettavaksi laiksi. Hän huomauttaa myös, että asetuksen 22 artikla sisältyy asetuksen III lukuun, jossa on luonteeltaan yleisiä lainvalintasääntöjä. Asetuksen mukaisesti määräytyvää lakia sovelletaan asetuksen 20 artiklan nojalla riippumatta siitä, onko se jonkin jäsenvaltion laki. OKR katsoo, että sama pätee myös lainvalintamenettelyssä määräytyvään lakiin asetuksen 22 artiklan nojalla.
- 8 Kun tarkastellaan asetuksen 75 artiklaa, jonka mukaan asetus ”ei vaikuta” jäsenvaltioita ja kolmansia maita sitovien sopimusten soveltamiseen, OKR toteaa, että asetuksen ja tällaisen sopimuksen rinnakkainen soveltaminen ei merkitse, että Puolan viranomaisten olisi Puolan ja Ukrainan välisessä perintöasiassa sovellettava tällaiseen sopimukseen perustuvia lainvalintasääntöjä tilanteessa, jossa ne määrittävät sovellettavan lain objektiivisia liittymäperusteita käyttäen. Koska Puolan ja Ukrainan välisen sopimuksen 37 §:ssä ei oteta kantaa kysymykseen sovellettavan perintölain valinnasta, se ei tällaisessa tilanteessa voi syrjäyttää 22 artiklan säännöksiä, joilla tätä kysymystä säännellään.
- 9 Lisäksi OKR huomauttaa, että se, että Puolassa kieltäydytään laatimasta testamenttia, jossa valitaan sovellettavaksi laiksi Ukrainan laki, on väärin myös siksi, että tällainen testamentti voitaisiin laatia missä tahansa muussa jäsenvaltiossa (jota ei sido mainittu sopimus Ukrainan kanssa), ja että kieltäytyminen johtaa perimyksen pirstoutumiseen, mikä rikkoo perimyksen yhtenäisyyden periaatetta.

### **Yhteenveto ennakkoratkaisupyyntöjen perusteista**

Tutkittavaksi ottamisen edellytykset

- 10 Ennakkoratkaisua pyytänyt viranomais eli notaari esittää aluksi väitteitä, joilla pyritään perustelemaan Puolassa toimivan notaarin esittämän ennakkoratkaisupyyntöjen ottaminen tutkittavaksi. Notaari korostaa, että puolalaisen notaarin toimivalta esittää ennakkoratkaisukysymys tarkasti määritellyssä asiayhteydessä, jollainen on notaarin toimenpiteen suorittamisesta kieltäytymisestä tehdyn valituksen tutkiminen ensimmäisessä oikeusasteessa, on huolellisesti erotettava puolalaisen notaarin määrittelemisestä tuomioistuimeksi

notaarin käyttäessä muita toimivaltuuksia tai muissa unionin oikeuden sääntely-yhteyksissä.

- 11 Tämän jälkeen ennakkoratkaisua pyytänyt viranomainen luonnehtii yksityiskohtaisesti notaarin toimenpiteen suorittamisesta kieltäytymistä koskevaa valitusmenettelyä tarkastelemalla vuoden 2015 notaarilain uudistamista, joka toteutettiin Sąd Najwyższy (ylin tuomioistuin, Puola) seitsemän tuomarin laajennetun kokoonpanon 7.12.2010 antaman päätöksen nojalla. Kun tehdään valitus notaarin toimenpiteen suorittamisesta kieltäytymisestä, asiaa ensimmäisenä asteena käsittelevä viranomainen on notaari. Sąd Okręgowy (alueellinen tuomioistuin, Puola), jonka käsiteltäväksi notaarin toimenpiteen suorittamisesta kieltäytymisestä tehty valitus on saatettu, ratkaisee asian toisena asteena. Notaari, joka on kieltäytynyt notaarin toimenpiteen suorittamisesta, ei sitä vastoin ole ensimmäisessä asteessa käydyssä valitusmenettelyssä asianosaisena, vaan hän tarkastaa uudestaan kielteisen päätöksen laillisuuden viranomaisena, joka suorittaa julkisen palvelun tehtäviä oikeussuojan alalla. Valitusta käsittelevään notaariin sovelletaan niin kutsutun instanssienvälisen menettelyn prosessuaalisia järjestelyjä, jotka ovat samantapaisia kuin siviiliprosessissa. Notaarin asema ja toimiala, sellaisina kuin ne ilmenevät notaarilain 83 §:n 1 momentista, ovat samat kuin ensimmäisen asteen tuomioistuimen, joka on antanut valituksen kohteena olevat päätökset siviiliprosessilain nojalla. Notaarin noudattama menettely vastaa – siltä osin kuin on kyse notaarin toimenpiteen suorittamisesta kieltäytymisestä tehdyn valituksen käsittelystä – ensimmäisessä oikeusasteessa käytävää menettelyä, ja notaarin päätös notaarin toimenpiteen suorittamisesta kieltäytymisestä vastaa ensimmäisessä oikeusasteessa annettavaa ratkaisua. Tämän tulkinnan ja sen yhteensopivuuden Puolan perustuslain 176 §:n 1 momentin kanssa vahvisti myös Trybunał Konstytucyjny (Puolan perustuslakituomioistuin) 13.1.2015 antamassaan tuomiossa. Kyseisen tuomion mukaan notaarilla on viranomaisen asema ja asian saattaminen notaarin ratkaistavaksi vastaa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin perustuslailliseen periaatteeseen liittyviä vaatimuksia.
- 12 Tarkastellessaan SEUT 267 artiklassa tarkoitettua tuomioistuimen käsitteen arviointiperusteiden valossa sitä oikeuskäytäntöön perustuvaa asemaa, joka puolalaisella notaarilla on kyseessä olevassa menettelyssä, ennakkoratkaisua pyytänyt viranomainen korostaa, että notaari on puolueeton ja riippumaton asianosaisista, jotka pyytävät häneltä notaarin toimenpiteen suorittamista. Notaarin tarjoama oikeussuoja on pakollinen siinä mielessä, että asianosainen, joka haluaa tai on velvoitettu käyttämään notaarin palveluja, ei voi vaikuttaa siihen, että notaarilla on velvollisuus valvoa suoritettavien toimien laillisuutta. Jokainen notaari toteuttaa tämän valvonnan virkansa puolesta saman lain nojalla (ehdoton velvoite) ja kunkin suorittamansa toimen osalta (ennakoiva oikeudenkäyttö). Notaari ei voi edes asianosaisen nimenomaisesta pyynnöstä pelkästään tyytyä varoittamaan, että toimi, jonka asianosainen haluaisi omalla vastuullaan suorittaa, on rakenteeltaan virheellinen (Sąd Najwyższy 7.11.1997 ja 5.2.2004 antamat tuomiot). Kun jätetään valitus notaarin toimenpiteen suorittamisesta kieltäytymisestä, alkaa notaarin harjoittaman ennakoivan

oikeudenkäytön ratkaisuvaihe. Tässä vaiheessa asianosaisella ei ole enää oikeutta valita asian käsittelystä vastaavaa notaaria, ja asian saattaminen Sąd Okręgowy'n käsiteltäväksi edellyttää, että valitus on ensin ollut notaarin käsiteltävänä. Notaaria sitoo tässä sekä unionin oikeuden ensisijaisuuden periaate että notaaritoiminnan valvonnasta vastaavien toisen oikeusasteen tuomioistuinten oikeuskäytäntö.

- 13 Ennakkoratkaisua pyytänyt viranomais katsoo, että notaari voi hoitaa tehokkaasti hänelle uskotun ensimmäisen asteen valvontatehtävän vain, jos notaarille johdonmukaisesti myönnetään mahdollisuus esittää ennakkoratkaisukysymys asiassa, jonka ratkaisu riippuu unionin oikeuden tulkinnasta. Puolan lainsäädäntöön perustuvassa mallissa asianosaisella on oikeus saada asiansa tehokkaasti tarkastetuksi myös siinä vaiheessa, kun hänen valituksensa on notaarin tutkittavana. Jotta unionin oikeutta voitaisiin tulkita valituksen ratkaisemiseksi, vaikuttaa tarpeelliselta, että notaari esittää ennakkoratkaisukysymykset.

#### Ennakkoratkaisukysymysten perustelut

- 14 Ensimmäisen kysymyksen osalta ennakkoratkaisua pyytänyt viranomais viittaa OKR:n esittämiin väitteisiin. OKR:n esittämien vaatimusten hyväksymisen estää se, että Puolan oikeusjärjestyksessä on käytössä Sąd Okręgowy w Opolun 28.2.2020 tekemä päätös.
- 15 Toisesta kysymyksestä ennakkoratkaisua pyytänyt viranomais katsoo, että ennen kuin ryhdytään tulkitsemaan Puolan ja Ukrainan välisen sopimuksen määräyksiä, on määriteltävä, miltä osin kahdenvälisen sopimuksen määräykset syrjäyttävät asetuksen. Asetuksen 75 artiklan *tarkoituksena* on vastata tarpeeseen noudattaa perustamissopimuksessa määriteltäviä velvoitteita, joita jäsenvaltioilla on kolmansiin maihin nähden. Tältä osin asetuksen 75 artiklaa on siis tulkittava yhdenmukaisesti kaikissa jäsenvaltioissa. Herääkin kysymys, onko asetuksen nojalla lain valinnan esteenä yksinomaan sellainen kahdenvälisen sopimuksen määräys, jolla lain valintaa säännellään eri tavalla kuin asetuksella, vai myös määräys, jolla perintöstatuutti jollakin tavalla määritellään.
- 16 Voitaisiin katsoa, että ainoastaan sellainen kahdenvälinen sopimus, jossa perimyksen sovellettavan lain valinta suljetaan nimenomaisesti pois tai jossa se – kuten nyt tarkasteltavassa tapauksessa – suljetaan pois valintamahdollisuuden toisenlaisen sääntelytavan vuoksi, on etusijalla asetuksen 22 artiklaan nähden. Nyt käsiteltävässä asiassa notaari on alun perin omaksunut puolalaiseen ja saksalaiseen oikeusoppiin nojautuvan, olennaisesti erilaisen tulkintatavan, jonka mukaan kahdenvälisen sopimuksen lainvalintasäännöt muodostavat itsenäisen järjestelmän, jonka nojalla sovellettava laki kokonaisuudessaan määritellään. Vähemmän konservatiivisen tulkinnan mukaan asetuksen 75 artiklassa ei edellytetä, että jäsenvaltioiden viranomaiset virkaintoisesti pakottaisivat soveltamaan kahdenvälisen sopimuksen määräyksiä; siinä edellytetään ainoastaan, että kahdenvälisen sopimuksen määräykset olisivat ensisijaisia siltä osin kuin niissä otetaan kantaa kyseessä olevaan asiaan eri tavalla kuin asetuksessa.

Tällaista sovellettavan lainsäädännön määrittämismenetelmää käytetään nykyisin jo vanhentuneiksi katsotuissa kahdenvälisissä sopimuksissa vain harvoin. Tämän näkemyksen mukaan asetuksen säännöksiä olisi sovellettava mahdollisimman laajasti, jolloin kolmannen maan kanssa tehdyn kahdenvälisen sopimuksen määräykset syrjäyttäisivät ainoastaan asetuksen yksittäisiä kohtia siltä osin kuin näitä määräyksiä ei voida sovittaa yhteen asetuksen kanssa.

- 17 Tässä yhteydessä notaari viittaa asetuksen N:o 593/2008 25 artiklaan, asetuksen N:o 864/2007 28 artiklaan, asetuksen N:o 4/2009 69 artiklaan ja ennen kaikkea unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöön, joka koskee asetuksen N:o 44/2001 71 artiklan 1 kohtaa sekä erityisesti tämän asetuksen toimivaltasääntöjen ja tavaran kansainvälisessä tiekuljetuksessa käytettävästä rahtisopimuksesta tehdyn yleissopimuksen (CMR) välistä suhdetta, kun otetaan erityisesti huomioon 4.9.2014 annetun tuomion Nickel & Goeldner Spedition GmbH (C-157/13, EU:C:2014:2145) 38 kohta, jossa unionin tuomioistuin katsoi, että asetukseen nähden ensisijaisten kansainvälisten sopimusten määräysten soveltaminen ”ei saa vaarantaa niitä periaatteita, jotka Euroopan unionissa ovat siviili- ja kauppaoikeudellisissa asioissa tapahtuvan oikeudellisen yhteistyön taustalla ja joista – – mainitaan siviili- ja kauppaoikeudellisissa asioissa annettujen tuomioiden vapaa liikkuvuus, toimivaltaisten tuomioistuinten ennustettavuus ja näin ollen yksityisten oikeusvarmuus – –”. Notaarin mukaan herää myös kysymys, onko vapaus valita sovellettava laki ja vapaus yhtenäistää sovellettava laki suorittamalla lain valinta – ainakin melko suppeissa rajoissa, jotka unionin lainsäätaja asetuksen 22 artiklassa sallii – pakottavia syitä, jotka vaikuttavat siihen, missä määrin kansainvälisten sopimusten katsotaan syrjäyttävän unionin asetusten säännökset, oikeusvarmuuden periaate mukaan lukien.
- 18 Sivuhuomautuksena notaari toteaa, että Puolalla on lain valinnan poissulkevia kahdenvälisiä sopimuksia, joihin sisältyy perimyksen liittyviä lainvalintasääntöjä, neljän kolmannen maan kanssa, joiden kansalaisia asuu Puolassa suhteellisen paljon – näitä ovat Ukraina, Valko-Venäjä, Venäjä ja Vietnam (lisäksi tällaisia sopimuksia on EU:n ulkopuolisten entisen Jugoslavian alueen maiden, Kuuban, Libyan, Pohjois-Korean ja Mongolian kanssa). Tällä toteamuksella pyritään osoittamaan, että esitetyillä kysymyksillä on merkitystä yhdenmukaisen käytännön kannalta, muuallakin kuin Puolassa, ja että asetuksen sekä jäsenvaltioiden ja kolmansien maiden välillä tehtyjen kahdenvälisen sopimusten rinnakkaisen soveltamisen kohdalla on kyse laajemmasta ilmiöstä.